

DR. KŐSZEGFALVI GYÖRGY

Fiatal barátaink – hét alföldi kisváros^{*}

Hazánkban a városok fejlesztése, számuk gyarapodása a településpolitika, a településfejlesztés központi, kiemelt jelentőségű kérdése volt a korábbi időszakokban is. A szakirodalmi források tanulmányozása azt mutatja, hogy – különösen a két világháború közötti évtizedekben – a politikusok és a szakemberek jelentős csoportja kitüntetett figyelmet fordított erre a kérdésre. (A politikusok közül Teleki Pálra, Bajcsy-Zsilinszky Endrére, a szakemberek köréből Magyar Zoltánra, Prinz Gyulára, Erdei Ferencre, városrendező építészekre, Granasztói Pálra, Kafka Péterre, Pálfy-Budinszky Endrére hivatkozhatunk. E témával kapcsolatos munkásságuk bemutatása meghaladja jelen tanulmány kereteit, bár felettébb érdekes lenne ezeknek a véleményeknek részletesebb tárgyalása – egyben méltó tiszteletadás elődeink munkássága előtt – e lap hasábjain is.)

1950-ben 54 városi jogállású település volt az ország területén. Az ötvenes évtizedben mindössze 9 települést emeltek városi rangra (Dunaújvárost, Komlót, Oroszlányt, Kazincbarcikát, Ajkát, Várpalotát, Keszthelyt, Tatát, Törökszentmiklóst). Az 1960-ban szervezett népszámlálás már 63 várost tartott nyilván: 1970-ben 76, 1980-ban 96 volt a városok száma hazánkban.

Az 1971 márciusában kormányhatározattal elfogadott Országos településhálózat-fejlesztési koncepció a felső- és középfokú funkciók ellátására 130 települést jelölt ki. Azzal számolt, hogy közülük azok, amelyek ebben az időpontban még nem voltak városi jogállásúak, idővel tudatos fejlesztésük eredményeként elérhetik azt. Feltétlenül megemlítendő, hogy a koncepció készítőinek és a településpolitika akkori állami szintű irányítóinak véleménye szerint a 130 város (felső- és középfokú központ) lefedte volna az egész ország területét, nem maradt volna városhiányos terület.

1974-ben a Minisztertanács Tanácsi Hivatala és az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium együttes határozatban szabályozta a várossá nyilvánítás – ma viszonylag szigorúnak tűnő – feltételeit. Érdemes megemlíteni néhány megállapítását: a várossá nyilvánítandó település belterületi népességszáma legalább 8 ezer fő legyen; a település területén működő kereskedelmi, oktatási, igazgatási középfokú intézmények által ellátott lakosság átlagban érje el a 30 ezer főt; a belterületi lakások legalább 50%-a legyen bekötött a szennyvízhálózatba; a település rendelkezzen megfelelő szennyvíztisztító teleppel, vagy legyen kistérségi (településközi) szennyvízelvezető hálózatba bekapcsolva; legyenek alkalmas középületek a városi szervek elhelyezésére; a belterületi úthálózat legalább 60%-a legyen kiépített.

Az Országos településhálózat-fejlesztési koncepció alapján – két-három évtized alatt – 54 település várossá nyilvánításával számoltak. Később, 1985-ben az ezzel kapcsolatos

^{*} Új folyamának 10. évfordulóján a Területi Statisztika 2. évfolyam példányait és a harmadik ingyenes „előfizetését” ajánlódta azoknak a hazai településeknek, amelyek folyóiratunk újraindítása óta nyerték el a városi címet. Közülük annak a 14-nek, amelyek már előfizetőink voltak, ezzel a kétrészes cikkkel köszönjük meg a figyelmet és támogatást.

újabb szabályozás a várossá nyilvánítás feltételeit lényegesen könnyítette. Ezzel vette kezdetét a várossá nyilvánítási akciók szélesebb körű kiterjedése.

A rendszerváltás után a helyi (települési) önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény határozta meg a várossá válás feltételeit, körülményeit, és alapvetően a városi színvonalhoz és a térségi szerephez kötötte a városi cím megadását. Hazánkban így jelenleg a város és falu, pontosabban a város és község közötti különbség – a területi igazgatás szempontjából – a jogállásban van. A törvényi szabályozás a települési önkormányzatokat hatalmazta fel: maguk döntenek el, pályázatuk benyújtásával kérhetik – a települések ügyeivel foglalkozó kormányzati szervén keresztül – a köztársaság elnökétől községük várossá nyilvánítását. E folyamat nyomán és következményeként mára jelentősen kibővült a hazai városállomány. 1990-ben a népszámláláskor 166 volt a városok száma.

Jelen tanulmány írásakor több mint 300 a városok száma: Budapest, továbbá a hazánkban kialakult szakmai konszenzus szerinti nagyságrendi csoportosításban százezer lakoson felüli nagyváros van 8, harminc és százezer lakos közötti középváros van 30, és harmincezer lakoson aluli kisváros van 267.

Szakmai-tudományos körökben gyakran szenvedélyes viták témája: van-e szükség ennyi városra a hazai településrendszer kialakult helyzete, adottságai alapján. A lap hasábjain is több tanulmány, hozzászólás foglalkozott mostanában ezzel a témával.

Ezúttal a közelmúltban várossá nyilvánítottak egy kisebb csoportját mutatjuk be demográfiai helyzetük, gazdaságuk főbb jellemzői, infrastrukturális ellátottsági viszonyaik alapján. Azt vizsgáljuk, hogy ezek a kisvárosok milyen szerepet töltenek/tölthetnek be térségük települési rendszerében, hogyan ösztönözhetik az urbanizációs folyamat elmélyülését, ennek eredményeként a városi (urbanus) térségük földrajzi terjeszkedését? Milyen szerepük lehet földrajzi elhelyezkedésükből következően azon térségekben, amelyekben jól felismerhető a települési viszonyok strukturális átalakulásának a folyamata, sajátos településstrukturák kialakulása, fejlődése (agglomerációk, agglomerálódó térségek, településegységek, netán városrégiók)?

Konkréten tizennégy kisvárost mutatunk be: Sándorfalvát, Hajdúsámsont, Vámospércset, Kabát, Nyírlugost, Demecsért, Dombrádot, Tétet, Badacsonytomajt, Balatonfüzfőt, Devecsert, Herendet, Zalalövőt és Veresegyházát. A témával foglalkozó első tanulmányunkban az Alföld 7 városát mutatjuk be, helyzetük főbb jellemzőit tárgyaljuk.

Sándorfalva

Sándorfalva Szeged – az egyik meghatározó jelentőségű regionális központ – közvetlen szomszédságában helyezkedik el. Helyzete, fejlődése szorosan összefügg a nagyvárossal. Szeged körül is kialakult az a településcsoport, amely az adott kistérségen belül lazább agglomerálódási folyamat bizonyos jegeit mutatja. Ez az anyaváros és a szomszédságában fekvő települések – így Sándorfalva – között a funkcionális kapcsolatok markáns erősödését jelzi. A térségben fekvő települések között területi összefonódás, összenövés nem figyelhető meg. A települési viszonyokra egyértelműen a Szeged-centrikus szimbiózis a jellemző. Ezt a folyamatot döntő mértékben elősegítő tényező a közlekedési-közúti kapcsolatok rendszere. A Szeged-központú kistérség közlekedési szerkezete meghatározóan sugaras irányokat jelez. Sándorfalva és környéke – síkvidéki földrajzi elhelyezkedéséből következően – nyílt települési szerkezetű. A vonalas infrastruktúra rendszereit

tekintve az úthálózat szerepe a meghatározó. Az új város környékén a faluhálózat viszonylag ritka, korábban a tanyás településmód volt a települési viszonyok egyik meghatározó tényezője. Szeged mellett két város – a korábban várossá nyilvánított Mórahalom és az itt tárgyalt Sándorfalva – földrajzi elhelyezkedésükből következően pólusai ennek a térségnek, és meghatározzák az összefonódó települési kapcsolatok jellegét és intenzitását. Sándorfalvának az elmúlt évtizedekben végbement belső fejlődése, urbánus jellegű és irányultságú átalakulása, valamint Szegeddel kialakult funkcionális kapcsolatainak erősödése (munkahelyek, közép- és felsőfokú intézmények vonatkozásában) eredményezte várossá történt előrelépését.

2007 végén a lakónépesség száma csekély mértékben meghaladta a nyolcezeret (8094 fő). Ennél valamivel több volt az állandó népesség száma: 8262. A 18–59 évesek száma 5053 volt (az állandó népesség 61,2%-a). A 60 éven felüliek száma 1628 volt (az állandó népesség alig valamivel kevesebb mint egyötöde). A megfigyelt időpontban a halálozások száma (97) több volt az élve születések számánál (70). Az állandó odavándorlók száma (266) valamelyest meghaladta az állandó elvándorlókat (239).

A város lakásállománya 3057 volt. 2007-ben mindössze 17 új lakás épült, 15 volt az év folyamán épült lakóépületek száma. Az újonnan épült lakások közüzemi vízvezetékkel, házi csatornával mind ellátottak, csupán egy lakást nem kapcsoltak be a gázvezetékbe. Az új lakások mindegyikéhez készült fürdőszoba: 3 lakás egyszobás, 2 lakás kétszobás, 3 lakás háromszobás, 9 pedig legalább négyszobás. Felettébb kedvezőtlen, hogy Sándorfalva kiépült közcsatorna-hálózattal a megfigyelt időpontban még nem rendelkezett. A város kiépített közüzemi ivóvízvezeték-hálózata 2007-ben 78,1 km, a teljes gázcsőhálózat hossza 96,2 km, a kifeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 79,3 km volt. A lakásállományt – néhány lakás kivételével – bekapcsolták a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba (3057 lakásból 3048-at). A háztartási gázfogyasztók száma 2646 volt.

Sándorfalva közintézmény-ellátottsága a mennyiségi mutatók szerint a város lakosság számának, jellegének megfelel. Így többek között 3 háziorvos, 1 házi gyermekorvos, 20 bölcsődei, 235 óvodai férőhely és egy általános iskola 23 osztállyal volt a városban. A bölcsődébe beírt gyermekek száma 29, az óvodába beírtaké 228, az általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban 618 gyermek volt. A város egy négytantermes gimnáziummal rendelkezett 2007-ben.

A működő vállalkozások száma a megfigyelt évben 515 volt. A vállalkozások által folytatott tevékenység igen változatos képet nyújt: nagyobb részük a szolgáltatások területén működik. Feltétlenül szükséges megjegyezni, hogy a 2008 második felében, 2009 elején bekövetkezett kedvezőtlen irányú gazdasági események jelentős mértékű nem kívánatos változásokat hoztak nemcsak Sándorfalva esetében, hanem más városok vonatkozásában is. A bekövetkezett változások alapjaikban érintik a foglalkoztatottsági viszonyokat: így az egy évre, 2007-re vonatkozó számok ismertetése nem adhat reális helyzetképet sem Sándorfalváról, sem a jelen tanulmányban bemutatott többi városról.

Sándorfalvát és környékét az alföldi tájra jellemző természeti adottságok és értékek teszik változatossá. A természetvédelmi területek között említhető a Fehér tó az ott található madárrezervátummal (kócsagok és gémfajták) és a Sas-éri erdő (a Tisza holt ága mentén).

A városban 2007-ben 3491 adófizetőt tartottak nyilván: az szja-alap összege majd 4,8 milliárd forintot, az összes személyi jövedelemadó 762 millió forintot tett ki.

Debrecen „bolygórendszere”

Debrecen közvetlen szomszédságában a közelmúltban két települést nyilvánítottak városá: Hajdúsámsont és Vámospércset.

Debrecen Budapest után az ország második legnagyobb városa, több mint kétszázezer fős lakónépességgel. Az Alföld legnagyobb városi (urbánus) térségének kialakulása itt valószínűsíthető. Ez Debrecen erőteljes kisugárzó hatásának, vonzásának a következménye. Ezt a térséget sajátos településeggyüttesként jellemezhetjük, amelyhez 17 település sorolható Debrecenen kívül. Közülük városok: Balmazújváros, Hajdúböszörmény, Hajdúhadház, Hajdúszoboszló, Téglás, valamint Hajdúsámson és Vámospércs. A Budapest-központú agglomeráció után itt található a legtöbb város (mármint ebben a településstruktúrában). Debrecen közvetlen vonzása korábban és ma is a nagyváros határán belül fekvő tanyákra, majd a helyenként kialakult tanyaközpontokra, a város igazgatási területe határának peremén elhelyezkedő községekre terjedt/terjed ki. A város gazdasági bázisainak, a közép- és felsőfokú intézményei által nyújtott szolgáltatásoknak vonzó hatása az elmúlt évtizedekben átlépte a korábbi vonzásterületet, újabb településeket kapcsolt be a Debrecen-központú együttesbe. A város szervező- és irányítóközpont szerepköréből fakadóan kialakult nagyobb földrajzi kiterjedésű településeggyüttes városait, a peremén fekvő külső gyűrű városaival – Hajdúsámsonnal és Mikepércessel együtt – mintegy Debrecen „bolygóiként” is jellemezhetjük. Ezek a városok Debrecen vonzásának fogadói, ugyanakkor mikrotérségeik központjaiként közvetítenek újabb vonzóhatást a szomszédságukban fekvő falusi, tanyás térségek felé. Ez a nagy térség szemléltető példa arra, hogy ezen hajdúvárosok – mint korábban karakterisztikus mezővárosok – egy nagy makroregionális centrum, Debrecen vonzó hatásának következményeként miképpen tagolódhatnak/tagolódhatnak be a településfejlődés magasabb szintjét képviselő városi térség struktúrájába. A nemzetközi szakirodalmi forrásmunkák többsége az ilyen jellegű, szerkezetű térségeket városrégióknak is nevezi. (Mindenképpen indokolt megemlíteni, hogy Bocskai István fejedelem telepítette le a hajdúkat Debrecen körül a 17. század elején. Ennek eredményeként létrejött városok így lettek mára ezen sajátos városrégió alkotóelemei.)

A városrégió síkvidéki fekvéséből következően nyílt települési szerkezetű. A közutak rendszere meghatározóan sugaras irányúan fűzi fel ezeket a „bolygóvárosokat” – így Hajdúsámsont és Vámospércset is – Debrecen felé. Ez határozza meg a városrégió térbeli fejlődését, szerkezetének valószínűsíthető alakulását. A jövőben olyan jellegű területi összefonódással, összeépüléssel a települések között, amely az agglomerációk, az agglomerálódó térségek létrejöttének egyik sajátos meghatározó kritériuma, adott esetben aligha lehet számolni. Ez a Debrecen körül elhelyezkedő városok viszonylag laza földrajzi elhelyezkedéséből következik. Feltétlenül indokolt megemlíteni, hogy a bemutatott városrégió meghatározó jelentősége van nemcsak szűkebb környékének, hanem nagyobb térségeknek, az Alföld egészének, s ennek révén az ország településrendszerének fejlődése, strukturális átalakulása szempontjából is.

Hajdúsámson

A város lakónépessége 2007-ben 12 576 fő volt, állandó népessége pedig 12 544 fő. A 18–59 év közöttiek száma a megfigyelt időpontban 7596 volt (az állandó népesség

61%-a), a 60 éven felülieké 1614 (az állandó népesség 12,9%-a). A városba vándorlók száma 787, az onnan elvándorlóké 433 volt.

A város lakásállománya 4030-at tett ki. 2007-ben 132 lakás épült, míg 83 volt a létesített lakóépületek száma. Az újonnan épült lakások majd teljes köre be van kapcsolva a közüzemi vízvezetékrendszerbe. A 132 lakásból 113 házi csatornával, 112 gázzal ellátott, egy kivételével mind fürdőszobával épült. A 2007-ben épült lakások között egyszobás nem akadt, kétszobás 10, háromszobás 38, annál nagyobb 84 volt. A város közmű-ellátottsági viszonyait jellemzi: a kiépített közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza 72,4 km, a teljes gázcsőhálózat 106,2 km, a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat 6,7 km, a kiefeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 99 km. A városban kiépített közműhálózatok következményeként a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma 3780 (a lakásállomány 94%-a), a közcsatorna-hálózatba bekapcsoltaké csak 346 (a lakások 8,5%-a), a háztartási gázfogyasztók száma 2216, a háztartási villamosenergia-fogyasztók száma 5681 volt 2007-ben. (Utóbbi a nem lakáscélú felhasználással együtt.)

Hajdúsámson esetében is megállapítható, hogy közintézményekkel való ellátottsága – mennyiségi vonatkozásban – lényegében megfelel a város lakosságának és jellegének. A házi orvosok száma 3, a gyermekorvosoké 2 volt. Az összes bölcsődei férőhelyek száma 20, a beírt gyermekek száma 24. Az óvodai férőhelyek száma (a gyógypedagógiai neveléssel együtt) 500, a beírt gyermekek száma 448. Az általános iskolai osztálytermek száma 58, a tanulók száma 1192 volt. A megfigyelt középiskolai osztálytermek száma 4.

A gazdasági életet a városban 426 működő vállalkozás határozta meg. Hajdúsámson esetében is változatos képet mutat a működő vállalkozások tevékenység köre: a legtöbb a kereskedelem és a javítások területén található. A vállalkozások túlnyomó többsége (410) egy–kilenc fő létszámmal működött.

A városban 2007-ben 4210 fő adófizetőt tartottak számon. Az szja-alap összege 5,342 milliárd forint volt. Az összes személyi jövedelemadó 754,8 millió forintot tett ki.

Vámospércs

Vámospércsen 2007-ben a lakónépesség száma 5428 volt, az állandó népességé valamivel több, 5582. A 18–59 évesek korcsoportjába 3417 személy tartozott (az állandó népesség 61,2%-a). A 60 éven felüliek száma 869 volt (az állandó népesség 15,6%-a). A megfigyelt esztendőben az állandó odavándorlók száma 124, az állandó elvándorlók száma 149 volt.

A város lakásállománya 2120 volt. A megfigyelt évben 27 lakás, illetve 21 lakóépület épült. Közülük gázvezetékekkel 19, fürdőszobával 27, közcsatornával mindössze 7, házi csatornával 20, közüzemi vízvezetékekkel 27 volt ellátott. Az újonnan épült lakások szobaszám szerinti megoszlása a következő volt: egyszobás 6, kétszobás 2, háromszobás 10, nagyobb 9.

A közmű-ellátottsági viszonyokat jellemzi: a kiépített közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza 42 km, a teljes gázhálózaté 46 km, a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózaté 7,4 km. A kiefeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 88 km volt a megfigyelt időpontban. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma

1965 (a lakásállomány 97,7%-a), a közcsatorna-hálózatba bekapcsoltaké 102 volt (a lakásállomány alig 5%-a). Háztartási villamosenergia-fogyasztó 2249, háztartási gázfogyasztó 1231 volt.

A város közintézmény-ellátottságát jellemzi a 2 működő háziorvos, 1 házi gyermekorvos. Bölcsőde nem működött. Az óvodai férőhelyek száma 250 volt, 233 beírt gyermekkel. A két működő általános iskolában 598 tanuló vett részt a nappali oktatásban, 27 osztályteremben. A középiskolai osztályteremek száma 5 volt, egy feladatellátási helyen.

2007-ben 170 működő vállalkozást tartottak nyilván a városban, nagy többségük – 159 – egy-kilenc főt foglalkoztatott. Vámospércs esetében is több mint egyharmaduk a kereskedelem és a javítások területén működött. A kimutatások 2151 adófizetőt regisztráltak a megfigyelt esztendőben. A személyijövedelemadó-alap összege 2,812 milliárd forint, a személyi jövedelemadó nagysága 412,3 millió forint volt.

Mindkét új várost kiépített közúti és vasúti közlekedés köti össze a városregió központjával, Debrecennel és a szomszédságukban fekvő településekkel. (Hajdúsámsont a 471 sz. úton, a Debrecent Mátészalkával összekötő vasútvonalon, Vámospércset a 48. sz. úton, vasúton pedig a Debrecen–Nyírábrány közötti vonal révén.)

Kaba

A közelmúltban várossá nyilvánított település a Budapest–Debrecen–Záhony vasúti fővonal és a 4. számú főút mentén fekszik. A Debrecen-központú városregió külső peremén helyezkedik el. Kabát is a funkcionális kapcsolatok szövevényes rendszere fűzi ezen sajátos nagyterjedésű településstruktúrához (városregióhoz). Az új város nagy határu, mikrotérségi vonzása viszonylag csekély.

Kaba lakónépessége 2007-ben 6211, állandó népessége pedig 6421 volt. A 18–59 évesek száma 3923 (az állandó népesség 61%-a). A hatvan éven felüliek száma 1219 (az állandó népesség 19%-a). A 2007. évben megfigyelt adatok alapján az élve születések száma 50 volt, a halálozásoké 72. Az állandó odavándorlások száma 77, az elvándorlásoké 127 volt.

A város lakásállománya 2007-ben 2368-at tett ki. Ebben az évben mindössze 11 lakás épült. Közülük gázvezetékekkel 8, közcsatornával 5, házi csatornával 6, közüzemi vízvezetékekkel és fürdőszobával mind a 11 lakás el van látva. Az újonnan épült lakások szobaszám szerinti megoszlása: kétszobás 5, háromszobás 5, nagyobb 1.

A közmű-ellátottsági viszonyok jellemzői: a kiépített közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza 41 km, a teljes gázhálózaté 62,5 km, a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózaté 34 km. A kiefeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 48 km volt a megfigyelt adatok alapján. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma 2098 (a lakásállomány 88,6%-a), a közcsatorna-hálózatba bekapcsoltaké 1155 volt (a lakásállomány 48,8%-a). Háztartási villamosenergia-fogyasztó 2591, háztartási gázfogyasztó 1766 volt.

A bölcsődei férőhelyek száma 2007-ben 20, a beírt gyermekeké 30 volt. A városban működő két óvodában a férőhelyek száma 175, a beírt gyermekek száma 193 volt. Egy általános iskola 27 osztályteremben 601 tanulót fogadott. Három háziorvos és egy házi gyermekorvos működött a városban.

2007-ben a városban a működő vállalkozások száma 241 volt. Túlnyomó többségük – 217 – Kabán is egy–kilenc fős vállalkozás volt. A működő vállalkozások több mint negyede a kereskedelem és a javítások területén, nyolcada a mezőgazdasági termelés területén található.

A városra vonatkozó kimutatások szerint 2007-ben 2641 adófizetőt tartottak nyilván. A személyijövedelemadó-alap összege 3,42 milliárd forint, az összes személyi jövedelemadó 538,5 millió forint volt.

Nyírlugos

Nyírlugos Szabolcs-Szatmár-Bereg megye keleti térségében található, a magyar–román határ közelében. Ez a vidék egyike hazánk elmaradott, hátrányos helyzetű rurális térségeinek. Viszonylag alacsony népsűrűségű, ritkább szemszerkezetű települési struktúrával jellemezhető. Közepes színvonalú út kapcsolja nagyobb térsége regionális, illetve országos jelentőségű úthálózatához. Vasútvonal nem érinti. Nyírlugos várossá nyilvánítása előtt csupán Nyíradony jelentett változást ezen vidékies, társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt elmaradott térségben, reményt adva a kívánatos irányú fejlődésre.

Nyírlugos lakónépessége 2007-ben 2873 fő volt, állandó népessége pedig 3011 fő. A 18–59 évesek száma 1767-et tett ki, a hatvan éven felüliek száma 543 fő volt (az előbbi az állandó népesség 58,7, az utóbbi 18%-a). 2007-ben a városban az élve születések száma 27, a halálozásoké 44 volt. 55 odavándorlás és 86 elvándorlás történt.

A város lakásállománya a megfigyelt esztendőben 1217 volt. Ehhez 14 új lakás (illetve lakóépület) épült: 12 gázvezetékekkel, mind a 14 közcsatornával, közüzemi vízvezetékkel és fürdőszobával ellátva. Az új lakások közül csupán 1 egyszobás, 8 pedig háromszobás, 5 ennél több szobával épült.

A közelmúltban várossá nyilvánított település közmű-ellátottsági viszonyait meghatározza a 30,6 km hosszú közüzemi ivóvízvezeték-hálózat, a 35,2 km közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat és a 34,9 km teljes gázcsőhálózat. A kiefeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 23 km. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma 1139 volt (a lakásállomány 94%-a), a közcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakásoké 873 volt (a lakások 71,7%-a). Háztartási villamosenergia-fogyasztó 1255, háztartási gázfogyasztó 649 volt.

Bölcsőde 2007-ben nem működött a városban. 150 férőhelyes óvodájában a beírt gyermekek száma 116 volt. 18 tantermes általános iskolájában 321 tanuló tanult. Egy szakközépiskola működött 5 osztályteremmel. A városban egy háziorvos és ugyancsak egy házi gyermekorvos működött a megfigyelt esztendőben.

126 volt 2006-ban a városban működő vállalkozások száma: 120 egy–kilenc fővel, 6 pedig 10–19 fős létszámmal működött. A legnagyobb számú vállalkozás ebben a városban a kereskedelem és javítás, valamint a mező- és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágban tevékenykedett.

Csaknem ezer (996) fő volt a regisztrált adófizetők száma. A személyi jövedelemadó-alap összege 1,215 milliárd forint, az összes személyi jövedelemadó összege 152,2 millió forint volt.

Demecser

A város a Budapest–Debrecen–Záhony nemzetközi jelentőségű vasúti fővonal és a 4. sz. út mentén helyezkedik el, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északkeleti térségében. Környéke lazább települési szerkezetű, kisebb népességszámú falvak határolják. Nyíregyháza és Kisvárdra között mintegy fele-fele távolságban fekszik. A földrajzi elhelyezkedés, a települést érintő kiemelt jelentőségű közlekedési infrastruktúra, környékén mikrotérségi központ szerepét betöltő funkciók tették alkalmassá a várossá nyilvánításra. Ennek révén ezen a korábban viszonylag városhiányos területen erősödött az urbanizációs folyamat, kedvezőbb feltételek jöttek létre az urbánus térség földrajzi terjeszkedéséhez.

Demecser lakónépessége 2007-ben 4440 volt, állandó népessége pedig 4501 lélek. A 18–59 évesek száma 2746 fő (az állandó népességből 61,8%), a 60 éven felülieké 656 fő (14,8%) volt. A megfigyelt esztendőben az élve születések száma 43, a halálozásoké 46 volt. Az állandó odavándorlók száma 82 főt, az állandó elvándorlóké 112 főt tett ki.

A város lakásállománya 2007-ben 1522 volt. Ebben az esztendőben mindössze 10 új lakás épült: gázvezetékekkel, közcsatornával, közüzemi vízvezetékekkel mind ellátottak, 8 lakás közülük fürdőszobával is. Három lakás kétszobás, 5 lakás háromszobás, 2 lakás pedig négyoszobás az újonnan épültek közül.

Demecser közmű-ellátottsági viszonyait jellemzi a 19,9 km hosszú közüzemi ivóvíz-vezeték-hálózat, a 19,8 km közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat és a 49,1 km teljes gázcsőhálózat. A kiefeszültségű villamosenergia-hálózat hossza 26 km. A közüzemi ivóvíz-vezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma 1440 (a lakások 94,6%-a), a közcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakásoké 1188 (a lakásállomány 78%-a) volt. Háztartási villamosenergia-fogyasztó 1600, háztartási gázfogyasztó 1194 volt.

Bölcsőde nem működött a városban. Egyetlen óvodájában a férőhelyek száma 200, a beírt gyermekek száma 184 volt. Általános iskolájában az osztályteremek száma összesen 28, a nappali oktatásban 26, a tanulók száma 583 fő volt. Szakközépiskolája a nappali oktatásban 12 osztályteremmel 108 tanulót fogadott. A városban 2007 végén két házi-orvos és egy házi gyermekorvos működött.

A városban működő vállalkozások száma 180 volt 2006-ban. A működő vállalkozások Demecser esetében is túlnyomó részben egy–kilenc fős létszámúak voltak, csupán 2 tartozott a 250–499 fős vállalkozások csoportjába. A legtöbb vállalkozás – 49 – a kereskedelem, javítás nemzetgazdasági ágban, illetve 26 az ingatlanügyletek és a gazdasági szolgáltatások területén tevékenykedett.

A nyilvántartott adófizetők száma 2007-ben 1566 volt. A személyijövedelemadó-alap összege meghaladta a kétmilliárd forintot (2,07 milliárd Ft). Az összes személyi jövedelemadó összege 282,8 millió forintot tett ki.

Dombrád

Dombrád hazánk északkeleti térségében, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a Tisza felső folyása mentén található. A Kisvárdra–Nagyhalász kisvárosok által közrezárt térség mintegy középső részén helyezkedik el. Dombrád és környéke apró, kistelepülési szerkezetű. Karakterisztikus rurális térség, településeinek korszerűtlen infrastrukturális ellátottsági viszonyaival. Dombrád a Nyíregyháza–Záhony nemzetközi jelentőségű vasúti

fővonalától és a 4. sz. főforgalmi úttól kissé távolabb esik. Földrajzi elhelyezkedéséből következően fontos mikrotérségi központi szerepet tölt/tölthet be, a korábban említett Kisvárdával és Nagyhalással funkciómegosztásban. A három kisvárosnak meghatározó szerepe lehet az urbanizáció területi terjedésében, a térség társadalmi-gazdasági viszonyainak átalakulásában, fejlődésében.

Dombrád lakónépessége 2007-ben 4136 fő, állandó népessége pedig 4331 fő volt. A 18–59 évesek száma 2448-at tett ki (az állandó népesség 56,5%-át), a 60 éven felülieké 637 fő (14,7%) volt a megfigyelt időpontban. Az élve születések száma 61, a halálozásoké 51 volt. Az állandó odavándorlók 85-en, az állandó elvándorlók 110-en voltak.

A város lakásállománya 1478 volt. 2007-ben 9 új lakás épült: gázvezetékekkel, fürdőszobával, közcatornával és közüzemi vízvezetékekkel mind ellátott. A lakások közül 3 két-, 3 háromszobás, további 3 pedig 4 vagy annál több szobás.

Dombrád közmű-ellátottsági viszonyait a megfigyelt időpontban – 2007-ben – meghatározta a 31,4 km hosszúságú közüzemi ivóvízvezeték, a 28,8 km közüzemi szennyvíz-csatorna, a 40,3 km gázcsőhálózat. A kifeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza 35 km volt. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma teljes körű, 1478 (100%), a közcatorna-hálózatba bekapcsoltaké pedig 958 (a lakások 65%-a) volt. Háztartási villamosenergia-fogyasztót 1605-öt, háztartási gázfogyasztót 954-et tartottak nyilván.

A megfigyelt időpontban sem bölcsőde, sem házi gyermekorvos nem működött a városban. Az óvodai férőhelyek száma 165, a beírt gyermekek száma 175 volt. A város általános iskoláiban 35 osztályteremben (közülük 27 a nappali oktatásban) 607 gyermek tanult (közülük 469 nemzetiségi, etnikai oktatásban). Egy gimnázium 4 osztályteremmel működött a nappali oktatásban. Két háziorvos látta el az egészségügyi-gyógyítási feladatokat.

A városban működő vállalkozások száma 99 volt, nagy többségükben (94) egy–kilenc fős létszámmal. A legtöbben Dombrádon is a kereskedelem és javítás nemzetgazdasági ágban, illetve az építőipar és a mezőgazdaság területén (a három tevékenységben összesen 55-en) tevékenykedtek.

A nyilvántartott adófizetők száma Dombrádon 1208 volt. A személyijövedelemadó-alap összege meghaladta a másfél milliárd forintot (1,521 milliárd Ft), a személyi jövedelemadó összesen 224,4 millió forint összeget jelentett.

Tanulmányunk második részében (Területi Statisztika, 2009. július) folytatjuk a bevezetőben felsorolt városok bemutatását. Annak zárófejezetében átfogóan értékeljük majd a 14 város mai helyzetét, szerepüket térségük társadalmi-gazdasági fejlődésében, hazánk településrendszerében. (Mindkét rész irodalomjegyzékét következő számunkban találja meg az Olvasó.)

Köszönöm Kormos Zoltánnak a jelen tanulmányomhoz felhasznált adatok összegyűjtésében nyújtott segítségét!

Kulcsszavak: Sándorfalva, Hajdúsámson, Vámospércs, Kaba, Nyírlugos, Demecser, Dombrád, Debrecen, Alföld.